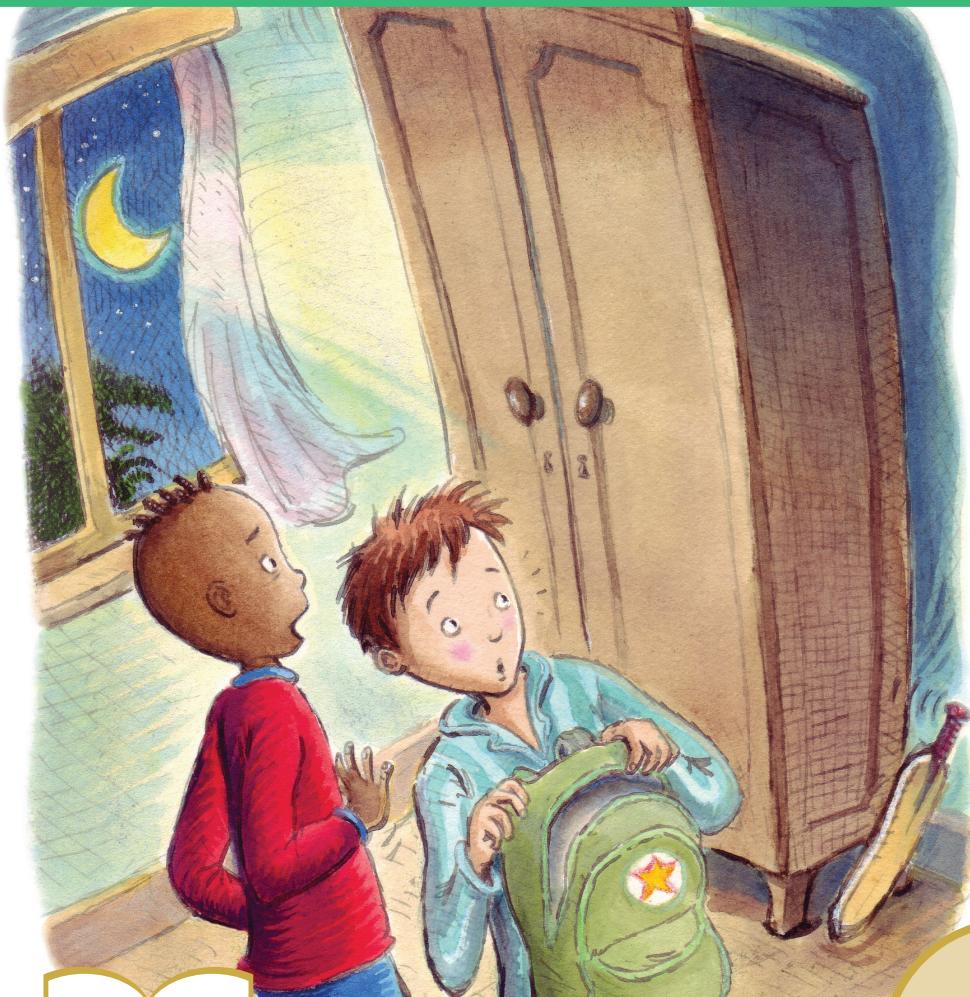

LELEME LA GAE MPHATO WA 3

Go na le kgokomodumo ka khapotong ya ka

Puku ya

1

SEPEDI

Go bala ka sehlopha ga go hlahlwa

Pele o bala

- Phetlolla matlakala a kanegelo yeo ba tliego go e bala. Boledišanang ka ga diswantšho.
- Kgopela barutwana gore ba nagane gore kanegelo e ka ba mabapi le eng ka go lebelela hlogo ya kanegelo le diswantšho.
- Hlagiša mantšu a maswa goba a bothata pele barutwana ba ka bala kanegelo.
- Dira dikarata tša mantšu e le go hlagiša tloltontšu ye mpsha (lebelela lenaneo ia tloltontšu ye mpsha kua bokagareng bja letlakala la mafelelo la khabara.

Go bala la mathomo

- Barutwana ba swanetše go bala sengwalwa ka bobona
- Barutwana ba swanetše go bala ka setu goba ba ka bala ka go hebehebetša
- Tloga go morutwana yo o ye go yo mongwe, gomme o kgopele morutwana yo mongwe le yo mongwe gore a balele karolo ye nngwe ya sengwalwa godimo

Ditherišano

- Botšiša dipotšišo tša tekatlhao loganyo tše di theilwego godimo ga sengwalwa
- O tla lemoga gore mešongwana ye e lego kua mafelelong a puku e bohlokwa go hlahlha ditherišano ka phapošing. (Kgetha mešongwana ya maleba yeo e swanelago boemo bja barutwana.)

Go bala labobedi.

- Mo go matšatši ao a latelago, dumelela barutwana go bala puku gape, ka babedi ka babedi goba morutwana a le noši.
- Ela šedi go bala ka go thelela, popopolelo le tloltontšu.
- E re barutwana ba ngwale mešongwana ya dihllopha ya go hlahlwa yeo e lego kua mafelelong a puku. (Kgetha mešongwana ya maleba yeo e swanelago boemo bja barutwana.)

E re barutwana ba diragatše diteng
tša sengwalwa ge go kgonega.

Barutwana ba swanetše go dira mešongwana
ye e theilwego godimo ga go bala ka dihllopha
ka morago ga ge ba badile. E re barutwana
ba šome ka dihllopha go ngwala mešongwana
ya maleba ya go bala ka dihllopha yeo e lego
kua mafelelong a puku. Ba se ke ba ngwala
ka pukung ye. Mešongwana ya go ngwalwa e
swanetše go ngwalwa ka dipukung tša bona tša
go ngwalela.

Go na le kgokomodumo ka khapotong ya ka

Tumišo o laleditše mogwera wa gagwe,
Robert gore a tle a robale ga gabo.
Bašemane ba, ba be ba ipshina ka
papadi ya Tumišo ya Nintendo.

"Ye ke papadi ya khomphutha ye e
phalago dipapadi ka moka!" Tumišo a
goa. "Etla o bone dikgokomodumo ge
di ntlhasela!"

"Joo!" Robert a kgotsa. "O hweditše
kae papadi ye ya go tšhoša? Go
kaone ge o ka itlhokomela, go sego
bjalo, dikgokomodumo di tla go ruta
batho!"

"Kgokomodumo ye nngwe gape še!
Go bonagala eke e tlile go ntshwara!"

Tumišo a goelela. "Anke ke bone! E na le hlogo, meno le mosela wo ekego ke Thaeranosarase, Reks. E bogale!"

"Tumišo le Robert," mmago Tumišo a bitša. "Timang Nintendo yeo gomme le ye go robala, gonabjale!"

"Go lokile, eupša ke sa nyaka go feleletsa papadi ye," Tumišo a fetola.

"Timang papadi yeo, gonabjale!"
mmagwe, a realo. "Le tla tla le tšwela
pele go bapala gosasa."

"Go lokile mma," Tumišo a realo ge a dutše a tima lebone, gomme a tšwela pele go bapala Nintendo ya gagwe leswing.

Robert o ile a swarwa ke boroko.

Mafelelong Tumišo o ile a lesa go bapala, gomme le yena a swarwa ke boroko. Lesedi la ngwedi le ile la bonega ka lefastere, la bonega khapoto yeo e lego ka phapošing.

Moo go sa letelwago, Tumišo a phafoga. Lešata lela le be le le la eng? Kgrr! Kgrr! Tumišo o ile a dula a le bolaong, gomme a goga dikobo, tša ba tša fihla seledung. Mahlo a gagwe a ile a nyaka ka phapošing ya leswiswi, ge a dutše a leka go bona seo se dirago lešata la go tšhoša. Lešata leo le be le kwagala ka khapotong ya gagwe.

Khapoto e be e na le lesedi le le tšwago ngweding, gomme lebat i lona le be le thothomela. Nnete ruri, lebat i la khapoto le be le šišinyega. Tswiii! Tswii!

Go na le selo seo se bego se kibakiba
lebati.

"Kgokomodumo!" Tumišo a bolelela
fase. "Ke mang?" a botšiša ka lentšu
la go thothomela.

Lebati la khapoto le ile la thoma go bulega. Tumišo o ile a taboga ka letšhogo, gomme a bethantšha lebati, a le tswalela. Ka pelo ya go kibakiba, o ile a kgoromeletša setulo lebating.

"Ke hutša gore bjalegona nka boela ka ya go robala," a nagana bjalo.

Fela ge a boa, a namela malao, go ile gwa kwagala selo se kiba lebati. Ka nako yeo, go be go kwagala modumo wa go feta wa peleng.

"Aowi hle!" a nagana. "Ke tlile go dira eng bjale? Ga ke nyake go tsoša batho ka moka ka mo ngwakong."

A ngangilwe ke letšhogo, o ile a tsoša mogwera wa gagwe, Robert.

"Robert, go na le selo ka khapotong ya ka! Ke mohuta wo o itšego wa kgokomodumo. E ka ba daenasore, ye e bilego gona pele histori e ngwalwa," a bolelela fase.

"Kgonagalo ke gore o ka be o swerwe ke segateledi. E re ke robale. Ke lapile," Robert a araba.

"Ke be ke sa lore. Ke ile ka swanelwa ke go notlela lebat. Lebat la khapoto le be le bulega ka bolona!"

"O se ke wa itira setlaela, Tumišo. O lora ka ga papadi ya gago."

"Etlə re bule lebatı mmogo, ke mo o
tla go go bona!"

Robert o ile a hemela godimo gomme
a topa mokotlana wa gagwe wa go
athiwa. O ile a o putula, gomme ka
go ona a hwetša thotšhe ya gagwe.
O sepetše a ya thoko ya khapoto.

Mo go bego go se gwa letelwa, gwa
kwagala mošito wo mongwe wo
mogolo. Bašemane ba ile ba ema tsi!
Ba tšhaba go šuta. Modumo wa go
ngapa, bjale o be o kwagala o etšwa
ka khapotong.

"O kwele?" Tumišo a botšiša.

Robert o ile a dumela ka hlogo.
O ile a kwa pelo ya gagwe e
rethetha ka kgareng ya gagwe.

Tumišo le Robert ba ile ba ya khapotong ba sepela ka dintlhā tša menwana. Tumišo o ile a bula lebat i gannyane, gomme Robert a bonega ka thotšhe, a bonega mo go pharogilego. Go na le selo seo se bego se leka go bula lebat i.

Mo go bego go se gwa letelwa, thotšhe e ile ya bontšha mahlo a mabedi a maserolane. Bašemane ba ile ba tshelela morago ka lebaka la letšhogo.

"E ka ba eng?" Robert a bolelela fase, ge a dutše a gatelela lebat i gore le dule le tswaletšwe.

Go rethetha le go kgwarakgwara go ile gwa kwagala kudu. Robert o ile a hema ka maatla gomme a bulu lebati gape. Selotsoko se ile sa taboga, sa feta go bona ka lebelo.

"Ke eng?" Tumišo a goelela.

"Ke katse ya gago!" Robert a segela godimo a bile a etšwa megokgo.

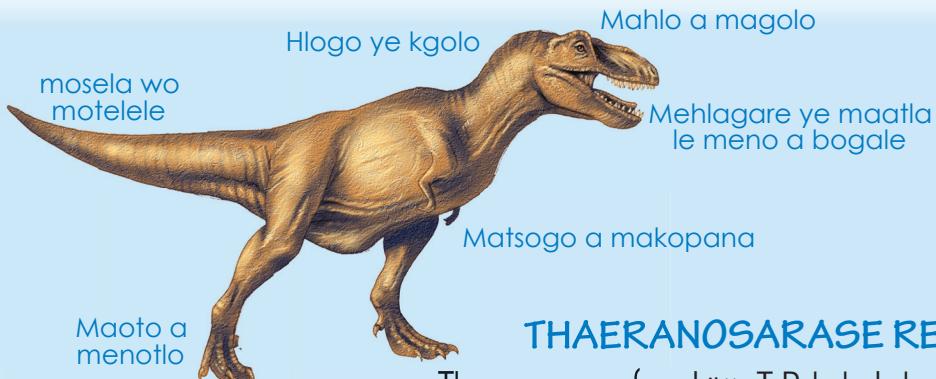

Didaenasore tša go makatša

DIDAENASORE di phetše mo lefaseng mengwaga ye dimilione ye e fetilego. Di ile tša nyelela, e le se se rago gore di etše saruri. Ga go na motho yo a kilego a di bona, eupša re tseba ka ga tšona ka gore borasaense ba ile ba epolla marapo le meno a tšona. Go tloga ka tše, borasaense ba ile ba akanya gore ke tše bjang le gore di phela bjang.

IKUANADONE

Ikuanadone e be e le daenasore ya go ja dimela yeo e nago le lenala la ntsha mo go monwana wa mogogorupa. E be e le daenasore ya bobedi yeo e ilego ya utollwa.

THAERANOSARASE REKS

Thaeranosarase (re e bitša T-Reks ka bokopana) e be e le ya go ja nama ye kgolo go feta. E jèle didaenasore tše dingwe tše bjalo ka Thraeserathopose. T-Reks e be e ka ba ya botelele bjo bo ka bago dimetara tše 6. E be e sepela ka maoto a mabedi a matelele. E be e na le matsogo a makopana kudu, ka menwana ye mebedi ya menotlo. Mohlagare le meno a yona a be a le a maatla kudu – a loketše go ja diphoofolo tše dingwe.

THRAESERATHOPOSE

Daenasore ye e be e na le manaka a mararo le mollwane wa mekgabišo hlogong ya yona.

Thraeserathopose e ra gore: "sefahlego sa manaka a magolo." Dithraeserathopose di phaphasitšwe go tšwa go mae. Di be di phela ka sehlopha gomme di šireletša bana ba tšona. Di be di na le mehlagare ye metelele ya go hloka meno. Di be di ej a dimela.

Mmele wo mogolo

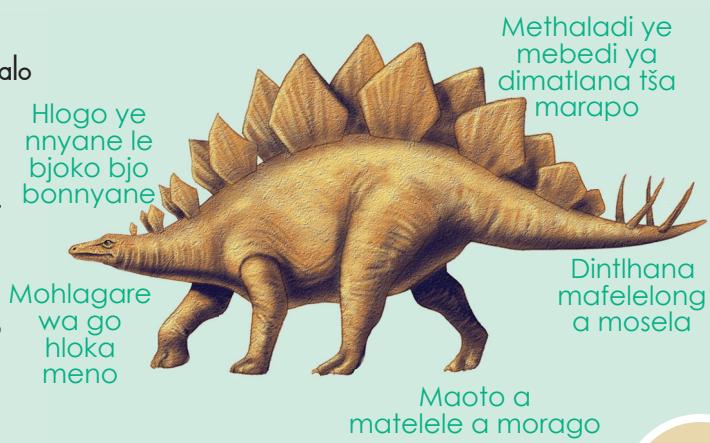

BRONTOSOROSE

Le yona e bitšwa Apatosorose, ye e be e le ye nnyane ya diphoofolo tše kgolo kudu tše di kilego tša ba gona. E be e na le legata le letelele le bjoko bjo bonnyane kudu. Sejadimela se, se be se na le molala wo motelele. Mašobana a dinko a be a le ka bokagodimo bja hlogo.

STEKOSOROSE

Daenasore ye e na le methalo ya dimatlana mokokotlong wa yona, le dintlhana tša go hlabo moseleleng wa yona. E be e le ye kgolo kudu eupša e be e na le hlogo ye nnyane kudu le bjoko bjo bonnyane. E be e na le mohlagare, gape, e be e ej a dimela.

Mešongwana ya go bala ka sehlopha

Lebelela diswantšho.

Botša mogwera wa gago gore:

- Go direga eng seswantšhong se sengwe le se sengwe.
- Ke seswantšho sefe seo se swanetšego go ba maemong a pele, maemong a bobedi, maeñong a boraro le maemong a bone.
- Ke hlogo efe ye e lebanego le seswantšho sefe le sefe.

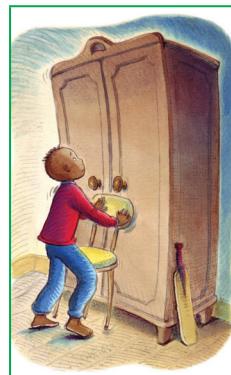
Lesang
go bapala
gonabjale!

Lešata lela ke
la eng?

Ijoo! A
kgokomodumo
ye šoro
baetenä!

Tliša setulo!

2

Bolela le mogwera wa gago ka ga tše di latelago:

- a) O nagana gore Robert o sega eng mafelelong a kanegelo?
- b) Ke ka lebaka la eng o nagana gore Tumišo o nagana gore go na le kgokomodumo ka khapotlong?
- c) Naa o nagana gore go raloka papadi ya Nintendo go na le seabe go beng mafšega ga bašemané?

2

- d) Naa o šetše o kile wa swarwa ke segateledi? Ge go le bjalo, o nagana gore se bakilwe ke eng?
- e) Naa kanegelo e fedile ka mokgwa wo o bego o dutše o nagana gore e tla fela ka gona?
Ikgopolele mafelelo a mangwe a kanegelo ye.
- f) Ngwalolla mafoko a mararo go tšwa go mafelo a kanegelo, ao a laetšago gore bašemane ba be ba tšhogile.
- g) O nagana gore kgokomodumo yeo Tumišo a bego a e tšhaba e be e bonagala e le ye bjang? E thale, gomme o hlalošetše mogwera wa gago seswantšho seo.

3

Naa o kgonà go bona maekiši a makae mo kanegelong?
Naa o ka nagana ka ga maekiši afe?

4

Šomiša **ts**, **k** goba **kg** go feleletša mantšu a,
gore a nyalelanel le diswantšho.

<u>ela</u>	<u>ubu</u>	<u>ogo</u>	<u>aka</u>	<u>uku</u>
<u>ebe</u>	<u>ota</u>	<u>omo</u>	<u>apa</u>	<u>omiki</u>

4

Dira se ekego ke wena Tumišo. Ngwala diteng tša pukutšatši ka pukung ya gago ya go ngwalela, moo o hlalošago seo se ilego sa direga bošego bjola. Kgonthiša gore diteng tša gago di na le mathomo, bogare le mafelelo.

Pukutšatši ye e rategago

Bošego bja maabane nna le Robert re ...

5

Ngwalolla lenaneo le le latelago ka pukung ya gago ya go ngwalela. Ka morago o ngwale mantšu a a latelago, a sepelelane le medumo ya maleba.

mae	maano	meetse	tšea	phoofolo
apea	leeba	maaka	meetlwa	mootledi
maatla	mooki	maemo	bea	maeto

aa	oo	ee	ea	ae

b

Lebelela ditlhalošo tša didaenasore mo letlakaleng la 20 le la 21, gomme o botše mogwera wa gago gore ke daenasore efe yeo e jago nama. Ke daenasore efe yeo o naganago gore e bonagala eka ke ye šoro go feta tše dingwe? Hlaloša gore ke ka lebaka la eng o nagana bjalo.

LELEME LA GAE MPHATO WA 3

Puku ya 1

Hlogo:	Go na le kgokomodumo ka khapotong ya ka
Leleme:	Sepedi
Kgato ya:	Puku ya go bala Mphato wa 3 Kgato ya 3 Puku ya 1
Mohuta wa sengwalwa:	Kanegelo
Mantšu a tlwaelo:	mogwera, bona, robala, hlogo, papadi, araba, lešata, goelela, ngwedi, bonega, tsoša, tima
Tlotlontšu:	papadi ya Nintendo, daenasore, segateledi, tšhogile, rethetha, kgwarakgwara, legata, bjoko, bogale, mohlagare
Medumo:	ee, oo, ea, aa, ou, k, š, kg, ts, th, kh, ph, tl, tlh, tšh, tsh
Diteng, marel le mabokgoni:	<ul style="list-style-type: none">▪ Go bledišana ka diswantšho.▪ Go latelanya diswantšho.▪ Go nyalanya dihlogo le diswantšho.▪ Go bala le go araba dipotšišo tše di theilwego godimo ga tekatlhaologanyo.▪ Go bolela ka ga maitemogelo.▪ Go ntšha maikutlo ka ga kanegelo.▪ Go šupa "medumontšu" mo kanegelong.▪ Go šomiša medumo ye e latelago go feleletša mantšu: k, kh, ts.▪ Go ngwala diteng ka go pukutšatši.

SEPHOLEKE (CAPS) se nyaka gore barutiši ba bee nako ka thoko letšatši ka letšatši go bala ka sehlopha se se itšego sa go hlahlwa.

Go bala ka sehlopha sa go hlahlwa go nyaka gore barutwana bao ba lego maemong a go lekana ka go bala ba bale sengwalwa sa go swana, ka dihlopha ka tlhahlo ya morutiši.

Morutiši o swanetše go beakanya paka ya go bala gore e akaretše mekgwana ya go bala go ya ka go bala ka go bona mantšu le difoneme le ya kweššo yeo barutwana ba tla e hlokago ge ba bala.

Gape mekgwana ye ya go bala e nyaka gore go be "go bolelwa ka sengwalwa" magare ga morutiši le bana gape le magare ga barutwana mo seholpheng.

Dipuku tše di akaretša 'go bolela ka sengwalwa' tekatlhao loganyo le mešongwana ye mengwe ya go thuša barutiši gore ba kgone go hlahlha go bala ka sehlopha ka diphapošing tše bona.

ISBN 978-1-4315-2496-9

9 781431 524969

ISBN 978-1-4315-2496-9

**THIS BOOK MAY NOT
BE SOLD.**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street, Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
First edition 2016

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

**Dipuku tše dingwe tše
Leleme la gae tše Mphato
wa 3 Rakeng ya dipuku:**

Kgato ya: 1
Mmutla Ramahljana
o jeletša Morena Sejato

Mahlagahlaga a ka lewatle

Lethabo ka khitšhing

**Pukutšatši ya ngwana
wa go ngongorega**

Mahlatse a magolo

**Lehono Maphoko ga
se a hlwa gabotse**

**Mafelelo a beke ao nka
se a lebalego**

Kgato ya: 3
Go na le kgokomodumo
ka khapotong ya ka

**Taba ya dikuku tše
di timetšego**

Go a makatša, eupša ke nnete